

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: «CİNAYƏT HÜQUQU»

«CİNAYƏT HÜQUQU» fənni üzrə

MÜHAZİRƏ

MÖVZU № 34: «Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər»

Tərtib etdi:

«Cinayət hüququ» kafedrasının rəisi
polis polkovniki, h.ü.f.d.

İMRƏLİ MƏMMƏDLİ

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib.

Protokol № _____ « _____ » _____ 2017-ci il.

Bakı-2017

Mövzu № 34. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər

PLAN:

GİRİŞ

1. Hərbi cinayətlərin anlayışı və ümumi xarakteristikası.
2. Hərbi cinayətlərin növləri.

NƏTİCƏ

Ə D Ə B İ Y Y A T:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. 76-cə maddə. Bakı, 2020.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, 2020.
3. “Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri haqqında” AR-ın 9 oktyabr 1991-ci il Qanunu
4. “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında” AR-ın 25 dekabr 1991-ci il tarixli Qanunu.
5. “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” AR-ın 23 dekabr 2011-ci il tarixli Qanunu
6. “Hərbi vəziyyət haqqında” AR-ın 14 vefral 2017-ci il tarixli Qanunu.
7. AR Konstitusiya Məhkəməsinin “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında” AR Qanununun 2-ci və 3 cü maddələrinin, AR CM-in 333 cü maddəsinin şərh edilməsinə dair 26 oktyabr 2001-ci il tarixli Qərarı
8. AR Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “AR CM-in 333.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair 18 iyul 2005-ci və 2 iyul 2017-ci il tarixli Qərarları
9. “Hərbi xidmət keçməkdən boyun qaçırma, hərbi hissəni və ya xidmət yerini özbaşına tərk etmə və fərarilik işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” AR Ali Məhkəməsi Plenumunun 1 noyabr 2001-ci il tarixli 1 sayılı Qərarı
10. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası (prof. F.Y.Səməndərovun red. ilə). Bakı, 2016.
11. E.M.Əfəndiyev «Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şərh». Xüsusi hissə. Bakı, 2001.
12. M.N.İmanov «Cinayət hüququ». Xüsusi hissə. Bakı, 2015.
13. A.İ.Quliyev «Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin şərh». Bakı, 2001.
14. E.M.Самойлов «Ответственность за военные преступления». М., 1989.
15. И.М.Маскевер «Преступное насилие среди военнослужащих». М., 1994.

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin sonuncu fəslə «Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər» üçün məsuliyyətlər müəyyən edən normalardan ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, CM-də mövcud olan fəsillərin qruplaşdırılması əsasən qəsd obyektinə müvafiq olaraq aparıldığı halda, «Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər» fəslə cinayətlərin subyektinə əsasən müəyyən olunmuşdur.

Cinayət məəcəlləsinin 327-ci maddəsində bilavasitə hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə aşağıdakı kimi anlayış verilmişdir:

«Çağırış və ya kontrakt üzrə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində, digər qoşun və hərbi birləşmələrdə hərbi xidmət keçən hərbi qulluqçuların, qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi qulluqçu statusuna malik olan başqa şəxslərin, habelə təlim və ya yoxlama toplanışlarına cəlb edilmiş hərbi vəzifəlilərin hərbi qulluğun müəyyən edilmiş qaydaları əleyhinə yönələn və Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş cinayətləri hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər hesab olunur.

Hərbi xidmət keçmənin bu qaydaları xidmət keçən bütün hərbi qulluqçulara, həmçinin ehtiyatda buraxılmış, lakin səfərbəylik üzrə hərbi toplanışlara gəlmiş, eləcə də qanunla müəyyən olunmuş qaydada hərbi qulluqçu statusuna malik olan bütün digər şəxslərə şamil olunur.

SUAL 1. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və təsnifatı

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə görə məsuliyyət CM-inin 35-ci fəslində müəyyən edilmişdir. Bu fəsildə əvvəlki qanunvericiliyə məlum olan cinayət tərkibləri ilə yanaşı, bir sıra yeni cinayət tərkibləri də ehtiva olunmuşdur. Dövrün tələblərinə cavab verməyən bəzi əməllər isə oradan çıxarılmışdır.

Ümumiyyətlə hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər dedikdə, CM-nin 14-cü maddəsində müəyyən edilmiş anlayışa əsaslanır. CM-nin 327-ci maddəsində isə hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin yalnız səciyyəvi xüsusiyyətləri ehtiva olunmuşdur. Belə ki, CM-nin 323-ci maddəsində hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə aşağıdakı məzmununda anlayış verilir.

«Çağırış və ya kontrakt üzrə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində, digər qoşun və hərbi birləşmələrdə hərbi xidmət keçən hərbi qulluqçuların, qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi qulluqdan statusuna malik olan başqa şəxslərin, habelə təlim və ya yoxlama toplamışlarına cəlb edilmiş hərbi vəzifələrin hərbi qulluğun müəyyən edilmiş qaydaları əleyhinə yönələn və hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər fəslində nəzərdə tutulmuş cinayətləri hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər hesab olunur».

Hərbi qulluq qaydaları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası «Hərbi xidmət haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamə, «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu, hərbi nizamnamələr və hərbi rəislərin müvafiq əmrləri vasitəsilə müəyyən edilir. Hərbi qulluq qaydalarına ciddi əməl edilməsi hərbi intizamın mahiyyəti təşkil edir. Möhkəm hərbi intizam Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin keyfiyyətli döyüş hazırlığının təmin edilməsinin zəruri şərtlərindən biridir.

«Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri haqqında» Azərbaycan Respublikasının 9 oktyabr 1991-ci il tarixli Qanununun 1-ci maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri Azərbaycan

Respublikasının suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün, onun toxunulmazlığının və mənafeyinin silahlı müdafiəsinə, dövlətə silahlı hücumunun qarşısının alınmasına, təcavuz olarsa, onun dəf edilməsinə xidmət edir. Bu Qanunun 4-cü maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri quru qoşunlarından, hava hücumundan müdafiə və hərbi hava, hərbi-dəniz qüvvələrindən ibarətdir. Təşkilati cəhətdən Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri birliklərdən, birləşmələrdən, hərbi hissələrdən, hərbi təşkilatlardan və hərbi təhsil müəssisələrindən ibarətdir.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin tərifində iki mühüm əlamət ehtiva olunur:

1. Cinayətkar əməlinin obyektinin xüsusi xarakteri – hərbi qulluğun müəyyən edilmiş qaydaları.
2. Cinayətin xüsusi subyekti – hərbi qulluqçu, qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi qulluqçu statusuna malik olan başqa şəxs, yaxud təlim və ya yoxlama toplanışı keçən hərbi vəzifəli şəxs.

Hərbi qulluğun müəyyən edilmiş qaydaları bütün hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin xüsusi obyektini qismində çıxış edir. Lakin hərbi qulluqçu tərəfindən hər hansı bir ictimai təhlükəli əməlin törədilməsi həmin əməli hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətə aid etmə üçün hələ kifayət qədər əsas vermir. Hərbi qulluq qaydalarında təşəkkül tapan ictimai münasibətlər məcmu halında qoşunun (şəxsi heyətin) həyat və məişətini, fəaliyyətini təşkil edir. Bu münasibətlər həmçinin Silahlı Qüvvələrin döyüş qabiliyyətini və döyüş hazırlığını müəyyən edir.

Hərbi qulluq qaydalarının zəruri tərkib hissəsini hərbi intizam təşkil edir. Bu da hərbi xidmət üzrə bütün vəzifələrin sözsüz olaraq yerinə yetirilməsində ifadə olunur. Ona görə də hər hansı hərbi vəzifənin ciddi pozuntusu hərbi xidmət əleyhinə olan cinayət hesab edilə bilər.

Ayrı-ayrı hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin bilavasitə obyektinin müəyyən edilməsi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin müxtəlif növlərinin təsvir edilməsi bundan çox asılıdır. Bilavasitə

obyektin müəyyən edilməsi hər bir hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətin fərdi xüsusiyyətlərinin aydınlaşdırılmasına imkan yaradır. Bu, bir tərəfdən, belə baxımda cinayətləri bir-birindən fərqləndirməyə, digər tərəfdən isə məxtəlif hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətləri ayrıca nisbi və məstəqil qruplarda birləşdirməyə şərait yaradır.

Konkret hərbi xidmət əleyhinə olan cinayət hərbi qullugun bütün qaydalarına deyil, həmin qaydaları bu və ya digər cəhətinə qəsd edir. Məhz bilavasitə obyekt əsasında hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin sistemini qurmaq mümkün olur. Bu baxımdan hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətləri aşağıdakı kimi sistemləşdirmək olar.

1. Tabelik və qarşılıqlı mənəşibətlərin nizamnamə qaydalarını pozma (CM-in 328-332-ci maddələri);
2. Nərbi qulluq qaydalarını (məhdud mənada hərbi xidmətdən yayınmada idarə olunur) pozma (CM-in 333-335-ci maddələri);
3. Xüsusi xidmət qaydalarını pozma (CM-in 336-340-ci maddələri);
4. Hərbi vəzifə cinayətləri (CM-in 344-cü maddələri);
5. Hərbi əməliyyatlar rayonunda hərbi qulluq qaydalarını pozma (CM-in 345-346-cı maddələri);
6. Hərbi əmlaka ziyan vurma və ya ondan istifadə qaydalarını pozma (CM-in 347-350-ci maddələri);
7. Hərbi texnikanı idarəetmə və istismar qaydalarını pozma (CM-in 351-353-cü maddələri).

Obyektiv cəhətdən hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər hərbi intizam və hərbi qulluq qaydası üçün təhlükəli olan hərəkət və ya hərəkətsizlikdə ifadə olunur. Əmri icra etməmə, döyüş vaxtı silah işlətməkdən boyun qaçırma və i.a. hərəkətsizlikdə ifadə olunan hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə misal ola bilər.

Bütün başqa cinayətlər kimi hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin də obyektiv cəhətinin əsas əlamətini bu əməllrin ictimai təhlükəliliyi təşkil edir. İctimai təhlükəli hərəkət və ya hərəkətsizlikdən ibarət olan zərbi xidmət əleyhinə

olan cinayətlər hərbi hüquq qaydasını, hərbi Andı, Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Nizamnamə və təlimatlarını pozan hüquqazidd əməllər kimi çıxış edir.

Zahiri əlamətlərinə görə hər hansı hərbi xidmət əleyhinə olan cinayət tərkibinə oxşayan bu və ya hərəkət əsilində ictimai təhlükəli və hüquqazidd olmaya da bilər. Belə hallarda törədilən hərəkət cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. Qeyri-qanuni əmrin icrasından imtina, zəruri müdafiə və son sərəurət vəziyyətində törədilmiş hərəkət həmin xüsusi hallara misal ola bilər.

Qanun bəzi hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətləri formal tərkib Vasi təsilə ifadə etmişdir. Belə tərkiblərdə nəzərdə tutulmuş əməl ictimai təhlükəli nəticələrdən asılı olmayaraq hərbi xidmət əleyhinə olan cinayət hesab ediləcəkdir (Məsələn, əmri icra etməmə, qarovul xidmətinin nizamnamə qaydalarını pozma və s.). Burada hərbi xidmət vəzifələrinin, hərbi borcun hərbi qulluqçu tərəfindən posulması faktının özü artıq başa çatmış cinayət tərkibi kimi çıxış edir. Cinayətkar əməlin meydana çıxdığı zərərli nəticələr isə yalnız tövsifedici əlamət kimi çıxış edir.

Bəzi hərbi xidmət əleyhinə olan cinayət tərkiblərinin obyektiv cəhəti hərbi qulluqçunun yalnız hərəkət və ya hərəkətsizliyi deyil, həm də müəyyən ictimai təhlükəli nəticələrin meydana çıxmasını (maddi tərkibli hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər) nəzərdə tutur. Maşınları idarəetmə və istismar qaydalarını pozma və s. bunlara misal ola bilər.

Yuxarıda qeyd olunanlarla yanaşı bir sıra hərbi xidmət əleyhinə olan cinayət tərkiblərinin obyektiv cəhəti cinayətin edilmə vaxtı, yeri və şəraitini də zəruri əlamət kimi özündə ehtiva edir. Bu baxımdan «müharibə vaxtı» və «döyüş şəraiti» anlayışları xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin müharibə vaxtı, yaxud döyüş şəraitində edilməsi barəsində hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər fəslinin bir çox maddələrində danışılır. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin istər müharibə vaxtı, istərsə də döyüş şəraitində törədilməsi onların ictimai təhlükəlilik dərəcəsini artıran hallar hesab olunur.

Müharibə vaxtı dedikdə, Azərbaycan Respublikasının xarici dövlətlərlə müharibə vəziyyətində olması başa düşülür (CM-in 328-ci maddəsinin qeydinin 1-ci bəndi). Bu baxımdan müharibə vaxtının başlanğıc və başa çatması anının saatına və dəqiqəsindək dürüst müəyyən edilməsi son dərəcə vacibdir. Müharibənin elan olunmasının və ya hərbi əməliyyatların faktiki aparılmasının ilk günü və saati müharibənin başlanması, hərbi əməliyyatların faktiki olaraq dayandırıldığı gün və saat isə müharibənin sonu hesab olunur. (CM-in 328-ci maddəsinin qeydinin 2-ci bəndi).

Döyüş şəraiti dedikdə, hərbi hissənin və ya bölmənin bilavasitə düşməne qarşı durması və faktiki olaraq döyüş əməliyyatı aparılması başa düşülür. Döyüş tapşırıqına malik olan və ya onu yerinə yetirən hər bir hərbi hissə və ya gəmi (döyüşən orduya daxil olub-olmamasından və ya arxa cəbhədə yerləşməsindən asılı olmayaraq) döyüş şəraitində olan hesab olunur.

«Müharibə vaxtı» və «döyüş şəraiti» eyni anlayışlar deyildir. Döyüş şəraiti yalnız müharibə vaxtı deyil, hər hansı döyüş tapşırığının yerinə yetirilməsi məqsədi ilə dinc dövüdə də yarana bilər.

Bəzi hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin obyektiv cəhətini səciyyələndirən cəhətlərdən biri də həmin əməllərin bilavasitə döyüş yerində törədilməsidir. Adətən, hərbi əməliyyatların aparıldığı rayon, yaxud ərazi döyüş yeri kimi başa düşülür. Lakin bu hələ «döyüş yeri» anlayışını tam əhatə etmir. Ona görə də tam mənada döyüş yeri dedikdə, təkcə hərbi əməliyyatların münaqişə deyil, həm də düşmən təcavüsünə məxsus qalmış işğal bölgələri başa düşülməlidir. İstər bilavasitə döyüş əməliyyatlarının aparıldığı döyüş yerlərində, istərsə də işğal olunmuş bölgələrdə törədilən hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər döyüş yerində edilən əməllər kimi qiymətləndirilir. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətin döyüş yerində törədilməsi abırışdırıcı hal hesab olunur.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə dair qanunvericiliyin bəzi maddələrində «döyüş meydanı» ifadəsi də ehtiva olunur. Döyüş meydanı dedikdə, bilavasitə döyüş gedən və ya getmiş ərazi (quru, su və hava hüduqları) başa düşülür.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyektlərini üç kateqoriyaya bölmək olar.

1. çağırış və ya kontrakt üzrə hərbi xidmət keçən hərbi qulluqçular.
2. qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi qulluqçu statusuna malik olan başqa şəxslər.
3. təlim və ya yoxlama toplanışlarına cəlb edilmiş hərbi vəzifələr.

Ümumiyyətlə, hərbi qulluçu dedikdə, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun yaradılmış başqa qoşun və hərbi birləşmələrdə həqiqi hərbi xidmət keçən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və başqa dövlətin vətəndaşları başa düşülür. Burada qanunvericiliyə uyğun yaradılmış başqa qoşun və hərbi birləşmələrə Azərbaycan Respublikası DİN-in daxili qoşunları, Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidmətinin, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Məhkəmə Qərarlarının İcrası Baş İdarəsi, Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti aiddir.

«Hərbi xidmət haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 2-ci maddəsinə uyğun olaraq, hərbi xidmət həqiqi hərbi xidmətdən və ehtiyatda hərbi xidmətdən ibarətdir.

Ehtiyatda olan hərbi vəzifəli şəxslər yalnız o vaxt hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyektinə ola bilərlər ki, hərbi xidmət əleyhinə olan cinayəti təlim və ya yoxlama toplanışına cəlb olunduqları müddətdə törətmiş olsunlar.

Hərbi qulluqçu anlayışının izah edilməsi üçün həqiqi hərbi xidmətin başlanğıc və başa çatma anının müəyyən edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hərbi xidmətin başlanma və qurtarma anını «Hərbi xidmətkeçmə haqqında» Əsasnamənin 16-cı və 20-ci maddələrində göstərilmişdir.

Hərbi qulluçu tərəfindən hərbi and içilməsi faktı hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətin subyektinin müəyyən olunması üçün əhəmiyyət kəsb etmir. Bu və ya digər hallara görə hərbi andın vaxtında qəbul edilməməsi hərbi qulluqçunu törətdiyi hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətə görə məsuliyyətdən azad etmir.

Hərbi qulluçu cinayətin törədildiyi anda xidməti vəzifələrini yerinə yetirib – yetirməməsindən, yaxud həmin vəzifələri müvəqqəti olaraq icra etməməsindən asılı olmayaraq, hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətin subyekti hesab olunur. «Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 4-cü maddəsinin 2-ci bəndində göstərilir ki, hərbi qulluqçular hərbi xidmət vəzifələrini faktiki yerinə yetirdikləri bütün hallarda, o cümlədən döyüş əməliyyatlarında iştirak edərkən, təlimlərdə, döyüş növbəsində (döyüş xidmətində), gündəlik növbələrdə və qarnizon növbəsində, toplanışlarda, ezamiyyələrdə olarkən, xidmət yerinə gedib-gelərkənq və digər hallarda hərbi xidmət başında sayılırlar.

Orduüda, hərbi idarə, müəssisə və ya təşkilatda müxtəlif xüsusi vəzifələri, yaxud hərbi əhəmiyyətli bu və ya digər işləri hərbi qulluqçulardan savayı hərbi qulluqçu olmayan şəxslər də yerinə yetirə bilirlər. Belə şəxslərin hüquqi vəziyyəti ümumi qanunlarla müəyyən edilir. Bunlar hərbi vəzifələri icra etsələr də, hərbi qulluqçu olmadıqlarına görə, hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyekti ola bilməzlər.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyekti olmayan, lakin onların törədilməsində iştirak edən şəxslər CM-in XXXV fəslinin müvafiq maddələri ilə icraçı deyil, təşkilatçı, təhrikçi və ya köməkçi qismində məsuliyyət daşıyırlar (CM-in 327.2-ci maddəsi). İbtidai hərbi hazırlıq kursu keçən şəxslər isə hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyekti ola bilməzlər.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətin subyektinin səciyyələndirilməsi zamanı şəxsin hərbi xidmətə daxil olması qaydasının hüquqi əhəmiyyəti yoxdur. Şəxsin həqiqi hərbi qulluğa çağırılması və ya onun silahlı qüvvələrin şəxsi heyətinə könüllü daxil olması cinayət məsuliyyətinə təsir etmir. Ordu sıralarına könüllü surətdə daxil olmuş vətəndaşlar hərbi qulluqçuların bütün hüquqlarından istifadə edirlər və onlar hərbi rəsillərin əmrlərini sözsüz və danışıqsız yerinə yetirməlidirlər.

Hərbi əsirlər hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyektləri hesab olunurlar. «Hərbi əsirlərlə rəftar etmə haqqında» 1949-cü il Cenevrə

Konvensiyasının 82-ci (3-cü fəsil) maddəsinə uyğun olaraq «Həbi əsirlər onları Əsir götürmüş dövlətlərin döyüş silahlı qüvvələrində qüvvədə olan qanunlara, nizamnamə və əmrlərə tabedirlər».

«Hərbi qulluqçuların statusu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun 2-ci maddəsinin 3-cü hissəsinə əsasən, hərbi qulluqçular əsirlikdə olduqları, habelə bitərəf ölkələrdə tərki silah edilib nəzarət altında saxlandığı dövrdə hərbi Andı pozmamış və Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan cinayətləri törətməmişlərsə, onların hərbi qulluqçu statusu saxlanılır.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyektlərinin ikinci kateqoriyasına – qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi qulluqçu statusuna malik olan başqa şəxslərə dövlət əmək dəstələrində, humanitar istiqamətli və kommunal bölmələrdə alternativ xidmət keçən şəxslər aid edilə bilər. Qanunla bu şəxslərin hərbi qulluqçu statusuna malik olmaması təsbit olunsada (Hərbi qulluqçuların statusu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun 2-ci maddəsinin 2-ci hissəsi), təcrübədə belə şəxslərin də hərbi xidmət əleyhinə yönəlmiş cinayətləri CM-in təhlil edilən əslinin maddələri üzrə təsvif edilir.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin subyektini həm də təlim və ya yoxlama toplanışlarına cəlb edilmiş hərbi vəzifəlilər ola bilər. Onlara Silahlı Qüvvələrin ehtiyatında olan və «Hərbi xidmət keçmə haqqında» Əsasnaməyə və başqa qanunvericilik aktlarına müvafiq olaraq təlim və ya yoxlama toplanışlarına çağırılan şəxslər aiddir. Belə şəxslər toplanışa çağırıldıqları ilk gündən toplanışın son gününədək CM-in XXXV fəslində nəzərdə tutulmuş cinayətlərin subyektini hesab edirlər.

CM-in 327.2-ci maddəsində hərbi qulluqçu və ya hərbi vəzifəli olmayan şəxslərin hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərdə iştirakçılığının mümkünlüyü nəzərdə tutulmuşdur. Belə şəxslər hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan CM-in müvafiq maddələri ilə cinayət məsuliyyəti daşıyırlar. Burada məsuliyyətin hər hansı xüsusi əsasları meydana çıxmır və

məsələ cinayətdə iştirakçılığa , o cümlədən xüsusi subyektli cinayətdə iştirakçılığa dair ümumi müddəalar əsasında həll edilir.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə aid olan, lakin yüngülləşdirici hallarda törədilən bəzi hərbi hüquq pozuntuları intizam xətası kimi qiymətləndirilə bilər. Belə hallarda qanunvericilik hərbi xidmət əleyhinə olan cinayəti intizam xətasından fərqləndirən hər hansı formal meyyarı özündə ehtiva etmir. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayəti intizam xətasından yalnız maddi əlamətinə konkret əməlin ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə görə fərqləndirmək olar. İctimai təhlükəlilik dərəcəsinin ağır olduğu hallarda əməl cinayət, yüngül olduğu hallarda isə intizam xətası hesab olunur.

Hərbi qulluqçu tərəfindən törədilən hərbi hüquq pozuntusunun ictimai təhlükəlilik dərəcəsinin müəyyən edilməsi və onun hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərə və ya hərbi intizam xətalарına aid edilməsi zamanı pozuntuya yol vermiş hərbi qulluqçunun, yaxud hərbi vəzifəli şəxsin şəxsiyyətinin aydınlaşdırılmasına, onun hərəkətlərinin motivinə, əməlin baş verdiyi konkret şəraitə, yerə və baş vermiş nəticələrin xarakterinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

SUAL 2. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin növləri

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin növləri aşağıdakılardır:

1. Əmri icra etməmə (CM-nin 328-ci maddəsi);
2. Rəisi müqavimət göstərmə və ya onu qulluq vəzifəsini pozmağa məcbur etmə (CM-nin 329-cü maddəsi);
3. Rəisə qarşı zorakı hərəkətlər etmə (CM-in 330-cü maddəsi);
4. Hərbi qulluqçunu təhqir etmə, döym əvə ya ona işgəncə vermə (CM-in 331-ci maddəsi);
5. Tabeçilik münasibətlərində olmayan hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin nizamnamə qaydalarını pozma (CM-in 332-ci maddəsi);
6. Hərbi hissəni və ya xidmət yerinə özbaşına tərk etmə (CM-in 333-cü maddəsi);
7. Fərarilik (CM-in 334-cü maddəsi);
8. Öz sağlamlığına zərər vurmaqla və ya sair üsulla hərbi xidmətdən boyun qaçırma (CM-in 335-ci maddəsi);
9. Qarovul xidmətinin nizamnamə qaydalarını pozma. (CM-in 336-cı maddəsi);
10. Daxili xidmətin və ya patrul xidmətinin nizamnamə qaydalarını pozma (CM-in 337-ci maddəsi).
11. Döyüş növbəsi çəkmə qaydalarını pozma (CM-in 338-ci maddəsi);
12. Sərhəd xidməti qaydalarını pozma (CM-in 339-cu maddəsi);
13. İctimai qaydanın mühafizəsi və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə xidmət qaydalarını pozma (CM-nin 340-cı maddəsi);
14. Hakimiyyətdən sui-istifadə etmə, hakimiyyət həddini aşma və ya hakimiyyətdən istifadə etməmə (CM-in 341-ci maddəsi);
15. Qulluga səhlənkar yanahma (CM-in 342-ci maddəsi).
16. Müşaribə aparma vasitələrini düşmən üçün qoyub qetmə (CM-in 343-cü maddəsi).

17. Batmaqda olan şəربی qəmini tərək etmə (CM-in 344-cü maddəsi).
  18. Döyüş meydanını öz başına tərək etmə və ya silaş işlətməkdən boyun qaçırma (CM-in 345-ci maddəsi).
  19. Əsirlikdə olan şəربی qulluqçunun cinayətkər şərəkətləri (CM-in 346-ci maddəsi).
  20. Şərbi əmlakı itirmə (CM-in 347-ci maddəsi).
  21. Xərbi əmlakı eşiyatsızlıqdan sədələmə, xarab etmə və ya məşv etmə (CM-in 348-ci maddəsi).
  22. Xərbi əmlakı qəsdən məşv etmə və ya sədələmə (CM-in 349-cu maddəsi).
  23. Silahla və ətrafdakılar üçün yüksək təhləkə törədən əşyalarla davranış qaydalarını pozma (CM-in 350-ci maddəsi).
  24. Maşınları idarəetmə və istismar qaydalarını pozma (CM-in 351-ci maddəsi).
  25. Uçuş və ya uçuşa xazırmaq qaydalarını pozması (CM-in 352-ci maddəsi).
  26. Hərbi gəmiləri idarəetmə qaydalarını pozma (CM-in 353-cü maddəsi).
- İndi isə yuxarıda qeyd olunan cinayətlərin hər birini ayrılıqda təhlil edək.
Əmri icra etməmə (CM-in 328-ci maddəsi)

Bu cinayətin bilavasitə obyektivi- hərbi qulluqçuların tabeçilik qaydaları və onlar arasında nizamnamələrlə müəyyən edilmiş davranış qaydaları ilə bağlı ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən-rəisin qanunla müəyyən edilmiş qaydada verdiyi əmrin tabelikdə olan şəxs tərəfindən şəربی xidmət mənafeyində əhəmiyyətli zərər vurulmasına səbəb olaraq dərəcədə icra edilməməsinə ifadə olunur.

Subyektiv cəhətdən-təqsirin həm birbaşa, şəm də dolayı qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Bu cinayətin subyektivi xüsusidir, yəni tabelikdə olan hərbi qulluqçudur. Tabelikdə olan hərbi qulluqçu dedikdə, struktur bölmələrinin (taqım, bölük, tabor və s.) şöbənin, xidmətlərin, naryadın tərkibinə daxil olan, öz

rəisinin əmrlərini yerinə yetirməyə borçlu olan, yaxud malik olduğu hərbi rütdəyə görə məvafiq rəis rütbəsinə malik digər hərbi qulluqçunun tələblərini yerinə yetirməyə borçlu olan hərbi qulluqçu başa büşülür.

Şərh olunan cinayətin tövsiyəedici əlamətləri CM-in 328-ci maddəsində verilmişdir. Belə ki, bu maddənin göstərilən bəndinə əsasən, əmri bir qrupp şəxs və ya qabaqcadan əlbir olan bir qrupp şəxs, yaxud mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi; əmri icra etməmənin ağır nəticələrə səbəb olması tövsiyəedici əlamət qismində çıxış edir.

Bu cinayətin xüsusilə tövsiyəedici əlaməti isə, cinayətin müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsidir (CM-in 328.3-cü və 328.4-cü maddələri).

Rəisə müqavimət göstərmə və ya onun qulluq vəzifəsini pozмага məcburetmə cinayətinin bilavasitə obyekt-təbəçilik münasibətləri və hərbi xidmət keçmənin nizamnamə qaydaları, habelə şəxsiyyətin sağlamlığıdır. Əlavə obyekt – hərbi xidmət mənafeəridir.

Şərh olunan cinayət obyektiv cəhətdən iki alternativ cinayət əməlini nəzərdə tutur. 1) rəisə, habelə hərbi qulluq vəzifəsini yerinə yetirən digər müqavimət göstərmə; 2) onları öz qulluq vəzifəsini pozмага məcbur etmə.

Subyektiv cəhətdən təqsirin birbaşa qəsd formasında idarə oluna bilər.

Bu cinayətin subyektiv-istənilən hərbi qulluqçu ola bilər. Müqavimət göstərilən və ya hərbi xidmət üzrə vəzifələrini pozмага məcbur edilən şəxsin tabeliyində olma bu cinayətin subyektivinin zəruri əlaməti deyildir.

Bu cinayətin tövsiyəedici əlamətləri aşağıdakılardır: 1) rəisə, habelə hərbi qulluq vəzifəsini yerinə yetirən digər şəxsə müqavimət göstərmənin, zor tətbiq etmə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə onu qulluq vəzifəsini pozмага məcbur etmənin bir qrupp şəxs və ya qabaqcadan əlbir olan bir qrupp şəxs, yaxud mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi (CM-in 329-ci maddəsi); 2) həmin əməllərin silah tətbiq etməklə törədilməsi (CM-in 329.2.2-ci maddəsi). 3) həmin əməllərin sağlamlığa ağır və ya az ağır zərər vurmaqla törədilməsi, habelə digər ağır nəticələrə səbəb olması (CM-in 329.2.3-cü maddəsi).

Şərhlə onunan cinayətin xüsusilə tövsidedici əlaməti, rəisə, habelə hərbi qulluq vəzifəsini yerinə yetirən digər şəxsə müqavimətin, zor tətbiq etmə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə onu qulluq vəzifəsini pozmağa məcbir etmənin istənilən növünün (CM-in 329.1-ci və 329.2-ci maddələri) məharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi.

Rəisə qarşı zorakı hərəkətlər etmə (CM-in 330-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – hərbi təbəçiliyin müəyyən edilmiş qaydaları, hərbi qulluqçular arasında nizamnamə qaydaları, habelə hərbi rəisin şəxsiyyəti və sağlamlığıdır.

Bu cinayət obyektiv cəhətdən iki alternativ əməldən idarətdir:

1) rəisin hərbi xidmət üzrə öz vəzifəsini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar onun sağlamlığına yüngül zərər vurma.

2) eyni səbəblə rəisi döymə.

Bu cinayət subyektiv səbəbdən təqsirin birbaşa formasında ifadə olunur.

Cinayətin subyektiv xidməti vəzifəsinə və ya hərbi rütbəsinə görə zərərçəkmişin daimi, yəhud müqəvvəti tabeliyində olan hərbi qulluqçudur.

Şərhlə edilən cinayətin tövsidedici əlamətləri aşağıdakılardır: 1) rəisə qarşı zorakılıq hərəkətlərinin bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi (CM-in 330.21-ci maddəsi) . 2) həmin əməlin silah tətbiq etməklə törədilməsi (CM-in 330.2.2-ci maddəsi) 3) bu əməlin rəisin sağlamlığına ağır və ya az ağır zərər vurmaqla törəlməsi, habelə digər ağır nəticələrə səbəb olması (CM-in 330.2.3-cü maddəsi).

Bu cinayətin xüsusilə tövsidedici əlaməti isə rəisə qarşı zorakılıq hərəkətləri etmənin istənilən növünün (CM-in 330.1-ci və 330.2-ci müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsidir.

Hərbi qulluqçunun təhdid etmə, döymə və ya ona işqəncə vermə (CM-in 331-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin qaydası, hərbi qulluqsuların şərəf və ləyaqəti, həmçinin sağlamlığıdır.

Cinayət obyektiv cəhətdən məstəqil cinayətlər hesab edilə biddəcək bir neçə əməldən ibarətdir:

1) hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya belə vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar gır hərbi qulluqçunun digərini təhqir etməsi (CM-in 331.1-ci maddəsi)

2) hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya belə vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar rəisin öz tabeliyində olan şəxsi, habelə tabelikdə olan şəxsin öz rəisini təhqir etməsi (CM-in 331.2-ci maddəsi).

3) hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı və ya vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar rəisin öz tabeliyində olan şəxsi döyməsi və ya ona işqəncə verməsi (C M-in 331.3-c ü maddəsi).

Bu cinayət subyektiv cəşətdən təqsirin birbaşa qəsd formasında ifadə olunur.

Cinayətin subyektiv xüsusidir.

Tabəçilik münasibətlərində olmayan hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin nizamnamə qaydalarını pozma. (CM-in 332-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektiv – tabelik münasibətlərində olmayan hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin qaydası, hərbi qulluqçuların şərəf və ləyaqəti, həmçinin şamlamlığıdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti:

tabelikdə olmayan hərbi qulluqlar asəsında nizamnamə qaydalarını aşağıdakı formalarda pozulmasında ifadə olunur: a) bir hərbi qulluqçu tərəfindən digərinin şərəf və layəqətinin alçaldılması; b) bir hərbi qulluqçunun digərinə zor tətbiq etməsi.

Cinayətin subyektiv cəhəti təqsirin birbaşa qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Bu cinayətin subyektiv – zərərçəkmiş və tabelik münasibətlərində olmayan və hərbi xidmət vəzifələrinin icrasında kənar vaxtda həmin hərəkətləri törədən hərbi qulluqçudur.

Bu cinayətin tövsidedici əlamətləri aşağıdakılardır:

1. tabelik münasibətlərində olmayan hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin nizamnamə qaydalarını zərərçəkmiş şəxsin zərər və layəqətini

alçaltmaqla və ya ona qarşı zor tətbiq etmək və pozmanın təkrar törədilməsi (CM-in 332.2.1-ci maddəsi).

2. həmin əməllərin iki və ya daha çox şəxs barəsində törədilməsi (CM-in 332.2.2-ci maddəsi).

3. həmin əməllərin bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya müfəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi (CM-in 332.2.3-cü maddəsi).

4. həmin əməllərin silah tətbiq etməklə törədilməsi (CM-in 332.2.4-cü maddəsi).

5. bu əməllərin zərərsəkmiş şəxsin sağlamlıbəına az ağır zərər vurmaqla törədilməsi (CM-in 332.2.5-ci maddəsi).

Bu cinayəti xüsusilə tövsidedici əlaməti isə CM-in 332.1 və 332.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllərin ağır nəticələrə səbəb olmasıdır.

Hərbi hissəni və ya xidmət yerini özbaşına tərk etmə (CM-in 333-cü maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – AR-in Silahlı Qüvvələrində, digər qoşunlarında və hərbi birləşmələrində xidmət etmə qaydasıdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti iki cəmli nəzərdə tutulur.

1. hərbi hissəni və ya xidmət yerini özbaşına tərk etmə;
2. üzürlü səbəblər olmadan öz xidmət yerinə vaxtında qəlməmə.

Subyektiv cəhətdən təqsirin birbaşa və dolayı qəsd formasında ifadə olunur.

Bu cinayətin subyektiv xüsusidir: çağırış üzrə hərbi xidmət keçən hərbi qulluqçular, kontrakt (bağlaşma) üzrə hərbi xidmət keçən qulluqçular, sabit heyətindən olan hərbi qulluqçular, qizirlər, micmanlar, müddətdən artıq hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçular.

Bu cinayətin tövsidedici halların subyektlərin kateqoriyasına görə fərqləndirmək olar:

Çağırış üzrə hərbi xidmət kesən hərbi qulluqçuların 10 gündən artıq, lakin aydan çox olmayan müddətə hərbi hissəni özbaşına tərk etməsi və ya üzürlü səbəblər olmadan xidmət yerinə qayıtmaması tövsidedici hal kimi nəzərdə tutulmuşdur (CM-in 333.1-ci maddəsi).

Kontrakt (baglaşma) üzrə hərbi xidmət keçən hərbi qulluqçunun 3 gündən 10 günədək müddətə, lakin 1 il ərzində təkrarən hərbi hissəni özbaşına tərk etməsi və ya üzürlü səbəblər olmadan xidmət yerinə qayıtmaması tövsidedici hal kimi nəzərdə tutulmuşdur, (CM-in 333.3-cü maddəsi) digər qoşunlarında və hərbi birləşmələrində xidmət etmə qaydasıdır.

Şərh olunan cinayətin cəhəti iki növ fəraliliyi nəzərdə tutur:

1. hərbi hissəni özbaşinatərk etmənin və ya xidmət yerinə qayıtmamanın müddətinə görə müəyyən edilən fərarilik.

2. hərbi hissənin özbaşına tərk etmənin və ya xidmət yerinə qayıtmamanın məqsədinə görə müəyyən edilən fərarilik.

Cinayətin subyektiv cəhətin təqsirin yalnız birbaşa qəsd formasında ifadə oluna bilər. Fərariliyin ikinci növü üçün subyektiv cəhətin daha bir zəruri əlaməti xüsusi məqsədin – hərbi xidmətdən boyun qaçırma məqsədinin olmasıdır.

Cinayətin subyektiv – istənilən hərbi qulluqdan ola bilər.

Bu cinayətin tövsidedici aşağıdakılardır:

1) xidməti istifadə üçün verilmiş silahı, döyüşq sursatını və ya partlayıcı maddələri oğurlamaq məqsədi olmadan aparmaqla fərarilik etmə.

2) bir qrup şəxs tərəfindən fərarilik etmə.

Cinayətin xüsusilə tövsidedici halları (CM-in 334.3-cü maddəsi) dedikdə, fərariliyin istənilən növünün (CM-in 334.1-ci və 334.2-ci maddələri) müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi başa düşülür.

CM-in 334-cü maddəsinin qeydində tövsidedici hallar oladan fəraliyə (CM-in 334.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllər) görə cinayət məsuliyyətini istisna edən xüsusi hal – həmin əməlin ilk dəfə ağır şərait şəminində törədilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ağır şəraitə aşağıdakılar aid edilə bilər:

1. hərbi qulluqçunun özünün və ya onun yaxın qohumlarının gözlənilməz ağır xəstəliyi;

2. ciddi ailə münasibətləri;

3. hərbi qulluqçunun yaxın qohumlarının yaşadığı yerdə baş vermiş təbii fəlakət;

4. hərbi qulluqçunun xidmət yerində yeranmış əlverişsiz, qeyri – sağlam şərait və s.

Öz sağlamlığına zərər vurmaqla və ya sair üsulla hərbi xidmətdən boyun qaçırma (CM-in 335-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – AR-in Silahlı Qüvvələrində, digər qoşunlarında və hərbi birləşmələrində xidmət keçmə qaydasıdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti – hərbi qulluqçunun öz sağlamlığına hər hansı zərər vurma və ya özünü xəstəliyə vurma, sənədləri saxlaşdırma və ya sair aldatma yolu ilə hərbi xidmətdən boyun qaçırmasını, habelə hərbi xidmət vəzifəsini yerinə yetirməkdən imtina etməsini nəzərdə tutur.

Cinayətin subyektiv cəhəti təqsirin birbaşa qəsd forması ilə xarakterizə olunur. Məqsəd hərbi xidmətdən daimi və ya müvəqqəti boyun qaçırmaqdır.

Cinayətin subyektı hər hansı hərbi qulluqçudur.

Bu cinayətin tövsidedici əlamətləri CM-in 335.2-ci maddəsində göstərilmişdir. Belə ki, öz sağlamlığına zərər vurmaqla və ya sair üsulla hərbi xidmətdən boyun qaçırmanın müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi bu cinayətin tövsidedici əlamətidir.

Müharibə vaxtı dedikdə, Azərbaycan Respublikasının xarici dövlətlərlə müharibə vəziyyətində olması başa düşülür. (CM-in 328-ci maddəsinin qeydinin 1-ci bəndi).

Döyüş şəraiti dedikdə, hərbi hissənin və ya bölmənin bilavasitə düşməyə qarşı durması və ya faktiki döyüş əməliyyatı aparılması başa düşülür (CM-in 328-ci maddəsinin qeydinin 3-cü bəndi).

Qarovul xidmətinin nizamnamə qaydalarına pozma (CM-in 336-cimaddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – qarovul (növbə) xidmətinin nizamnamə qaydalarıdır. Bu qaydalar AR-in 23 sentyabr 1994-cü il tarixli 887 sayılı Qanunu ilə təsdiq edilmiş AR Silahlı Qüvvələri Qarnizon və Qarovul Xidmətləri Nizamnaməsində (QQXN) müəyyən edilmişdir.

Bu cinayət obyektiv cəhətdən qarovulun (növbənin) tərkibinə daxil olan şəxs tərəfindən qarovul (növbə) xidmətinin nizamnamı qaydalarının ağır nəticələrə səbəb olan pozulmasıdır.

Qarovul (növbə) xidmətinin nizamnamə qaydalarını pozma həm bu qaydalarla qadağan olunmuş ictimai təhlükəli hərəkətlə (nəzərdə tutulmuş qaydaları pozmaqla silah tətbiq etmə, mühafizə olunan obyektə özbaşına tərk etmə və s.), həm də cinayətkarcasına hərəkətsizliklə (postda yatma, siqnalizasiyanı və başqa mühafizə sistemlərini yoxlamama və s.) törədilə bilər.

Şərsiz olunan cinayət qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkidlibir. Cinayət qarovul (növbə) xidmətinin nizamnamə qaydalarını pozulması ilə ağır nəticələrin baş verdiyi andan başa çatmış hesab edilməlidir.

Cinayətin subyektiv cəyəti təqsiri birbaşa və ya dolaylı qəsd forması ilə xarakterizə olunur.

Cinayətin subyektiv qarovulu (növbənin) tərkibinə daxil olan hərbi qulluqçudur (qarovul rəisi, onun köməkçisi, dəyişdiricisi, növbətçi və s.)

Daxili xidmətin və ya patrul xidmətinin nizamnamə qaydalarını pozma (CM-in 337-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektə – daxili xidmətin və ya qarnizo üzrə patrul xidmətinin yerinə yetirilməsinin nizamnamə qaydalarıdır.

Bu qaydalar Azərbaycan Respublikasının 23 sentyabr 1994-cü il tarixli 886 sayılı Qanunu ilə təsdiq edilmiş AR Silahlı Qüvvələr Daxili Xidmət Nizamnaməsi (DXN), 23 sentyabr 1994-cü il tarixli 887 sayılı Qanunu ilə təsdiq edilmiş AR Silahlı Qüvvələri Qarnizon və Qarovul Xidmətləri Nizamnaməsi və onların əsasında verilmiş əmrlər və təlimatlarla müəyyən edilir.

Cinayətin obyektiv cəhəti iki müstəqil cinayət əməlini nəzərdə tutur.

1. daxili xidmətin nizamnamə qaydalarını ağır nəticələrə səbəb olmaqla pozma:

2. qarnizon patrul xidmətinin nizamnamə qaydalarını ağır nəticələrə səbəb olmaqla pozma.

Bu cinayət qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkidlibir. Cinayət daxili xidmət nizamnamə qaydalarını və ya qarnizonda patrul xidmətinin

nizamnamə qaydalarının pozulması ilə ağır nəticəlinin baş verdiyi andan başa çatmış hesab edilməlidir.

Təhlil olunan cinayətin subyektiv cəhəti təqsirin birbaşa və ya dolaylı qəsd forması ilə xarakterizə olunur.

Bu cinayətin subyektiv hərbi hissənin gündəlik keşik dəstəsinə (qarovul və novbə istisna olmaqla), yaxud patrul xidmətinin tərkibinə daxil olan hərbi qulluqçu ola bilər.

Döyüş novbəsi çəkmə qaydalarını pozma (CM-in 338-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – döyüş novbəsi (döyüş xidməti) çəkmə qaydalarıdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti: - Azərbaycan Respublikasına qəfil hücumun vaxtında aşkara çıxarılması və dəf olunması üzrə, yaxud onun təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üzrə döyüş novbəsi (döyüş xidməti) çəkmə qaydalarını pozmadan və bu əməllərin dövlətin təhrükəsizlik mənafeələrinə zərər vura bilməsi imkanından ibarətdir.

Döyüş novbəsi çəkmə döyüş tapşırığının yerinə yetirilməsi ilə bağlı olub, ən mühüm xidmət vəzifələrindən biridir. Döyüş novbəsi (döyüş xidməti) tərkibinə hərbi dəstələr, heyətlər, idarəetmə, hərbi təchizat və xidmət qüvvələri və novbətçi dəstələri daxil olan novbə çəkən qüvvə və vasitələrlə həyata keçirilir.

Döyüş novbəsi çəkmə qaydalarını pozma hərəkət və ya hərəkətsizliklə törədilə bilər. Bu, konkret olaraq novbə yerini özbaşına tərk etmədə, yaxınlaşmada olan obyektı zərərləşdərilmədə, döyüş postunda yatmada və s. ifadə oluna bilər.

Cinayət döyüş novbəsi (döyüş xidməti) qaydalarının pozulması nəticəsində dövlətin təhlükəsizlik mənafeələrinə zərər vurula biləcəyi təhlükəsinin yarandığı andan başa çatmış hesab edilməlidir.

Cinayətin subfektiv cəhəti – təqsirin birbaşa və ya dolaylı qəsd forması ilə xarakterizə olunur.

Bu cinayətin subyektiv – müəyyən edilmiş qaydada döyüş növbəsi (döyüş xidməti) çəkən həyəətə daxil olan hərbi qulluqçular ola bilər.

Şərh olunan cinayətin tövsifedici əlamətləri (CM-in 338.2-ci maddəsi) aşağıdakıdır : döyüş növbəsi çəkmə qaydalarını pozmanın dövlətin təhlükəsizlik mənafeyinə zərər vurması, yaxud sair ağır nəticələrə səbəb olması.

Tövsifedici hallara görə cinayət məsuliyyət təqsirkarın baş vermiş nəticələrə psixi münasibəti təqsirin ehtiyatsızlıq formasında olduqda yaranacaqdır. Təqsirkarın baş vermiş nəticələrə münasibəti təqsirin qəsd formasında olduqda əməl dövlətə xəyanət (CM-in 274-cü maddəsi) və ya mövcud əlamətlərə görə başqa cinayət kimi tövsid olunacaqdır.

Sərhəd xidməti qaydalarını pozma (CM-in 339-cu maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyekt – sərhəd xidməti çəkmənin qaydaları, habelə AR-in dövlət təhlükəsizliyi mənafehidir.

Sərhəd xidməti çəkmənin qaydalara «Sərhəd Qoşunları haqqında» AR-in 6 yanvar 1994-cü il tarixli Qanunu, «Azərbaycan Respublikasının Dövlət sərhədi haqqında» AR-in 9 dekabr 1991-ci il tarixli Qanunu və sair normativ aktlara müəyyən edilir.

Bu cinayətin obyektiv cəhəti sərhəd xidməti qaydalarının dövlətin təhlükəsizlik mənafehinə zərər vurula biləcək dərəcədə pozulmasında ifadə olunur.

Cinayət subyektiv cəhətdən şəm təqsirin birbaşa, həm də, dolay qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti: sərhədin mühafizəsi üzrə sərhəd dəstəsinin tərkibinə daxil olan AR Dövlət Sərhəd Xidmətinin hərbi qulluqçusu, habelə sərhəd xidməti üzrə sair vəzifələri yerinə yetirən şəxslər.

Sərhəd xidməti üzrə sair vəzifələri yerinə yetirən şəxs sərhəd dəstəsinin tərkibinə daxil olmayan, lakin bilavasitə dövlət sərhədinin mühafizəsi ilə əlaqədar vəzifələri yerinə yetirən hərbi qulluqçudur. (məsələn, sərhəd xidməti zamanı vertolyotun pilotu).

CM-in 339.2-ci maddəsinə görə, sərhəd xidməti qaydalarını pozmanın dövlətin təhlükəsizlik mənafeyinə zərər vurması və ya sair ağır nəticələrə səbəb olması bu cinayətin tövsifedici əlaməti hesab olunur.

İctimai qaydanın mühafizəsi və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə xidmətqaydalarını pozma (CM-in 340-cı maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi və ictimai qaydanın mühafizəsi üzrə xidmət etmə qaydasıdır.

Bu cinayət obyektiv cəhətdən – ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi və ictimai qaydanın mühafizəsi üzrə xidmət keçmə qaydalarını vətəndaşların hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə zərər vurmaqla pozmada ifadə olunur.

Cinayətin subyektiv – ictimai qaydanın mühafizəsi və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə hərbi dəstənin tərkibinə daxil olan hərbi qulluqçudur.

Şərh olunan cinayətin tövsifedici əlamətləri aşağıdakılardır. (CM-in 340.2-ci maddəsi).

1) ictimai qaydanın mühafizəsi və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə xidmət qaydalarını pozmanın ağır nəticələrə səbəb olması.

2) bu əməlin müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi.

Hakimiyyətdən sui istifadə etmə, hakimiyyət həddini asma və ya hakimiyyətdən istifadə etməmə (CM-in 341-ci maddəsi) cinayətin bilavasitə obyektı AR Silahlı Qüvvələrinə rəhbərlik üzrə vəzifələrin həyata keçirilməsi qaydalarıdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti bir neçə alternativ əməli nəzərdə tutur:

1) rəisinvə ya vəzifəli şəxsin hakimiyyətindən və ya öz qulluq mövqeyindən sui – istifadə etməsi.

2) rəisin və ya vəzifəli şəxsin hakimiyyət həddini və ya qulluq səlahiyyətini aşması:

3) rəisin və ya vəzifəli şəxsin hakimiyyətdən qəsdən istifadə etməməsi.

Cinayətin subyektiv gəhəti həm təqsirin birbaşı, həm də dolayı qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Cinayətin subyekti xüsusidir: hərbi rəis və ya digər hərbi vəzifələri şəxs da bilər. Hərbi vəzifəli şəxslərin siyahısı AR Silahlı Qüvvələrinin Daxılı Xidmət nizamnaməsində, İntizam Nizamnaməsində, Qarnizon və Qarovul Xidməti Nizamnaməsində və digər normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuşdur.

Bu cinayətin təsvifedici aşağıdakılardır.

1) rəisin və ya vəzifəli şəxsin hakimiyyətdən və ya öz qulluq mövqeyindən sui – istifadə etməsinin, hakimiyyət həddini və ya qulluq səlahiyyətini aşmasının, hakimiyyətdən qəsdən istifadə etməsinin bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi (CM-in 341.2.1-ci maddəsi)

2) həmin əməllərin tətbiq etməklə törədilməsi (CM-in 341.2.2-ci maddəsi)

3) həmin əməllərin ağır nəticələrə səbəb olması (CM-in 341.2.3-cü maddəsi).

Şərh etdiyiniz cinayətin xüsusilə təsvifedici halları; (CM-in 341.3-cü maddəsi) rəisin və ya vəzifəli şəxsin hakimiyyətdən və ya öz qulluq mövqeyindən sui – istifadə etməsinin, hakimiyyət həddini və ya qulluq səlahiyyətini aşmasının, hakimiyyətdən qəsdən istifadə etməməsinin istənilən növünün (CM-in 341.1-ci və 341.2-ci maddələri) müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi.

Qulluqda səhlənkar yanaşma (CM-in 342-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyekt – rəisə və ya hərbi vəziyyəli şəxsi həvalə olunmuş hüquq və vəzifələrin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan ictimai münasibətlərdir.

Cinayət obyektiv cəhətdən rəisin və ya hərbi vəzifəli şəxsin öz xidməti borcuna səhlənkar yanaşmasında və bunun əməliyyatlı zərər vurmasında ifadə olunur.

Əhəmiyyətli zərər hərbi hissəyə, mülki obyektə, ayrı – ayrı hərbi qulluqçulara və digər hərbçilərə vurulan müxtəlif xarakterli zərərdən ibarət ola bilər. Bu zaman əməlin başa çatmış cinayət hesab olunması üçün zərərin faktiki olaraq vurulması mövcud olmalıdır.

Cinayət subyektiv cəhətdən həm cinayətkarcasına diqqətsizlik, həm də cinayətkarcasına özünəqüvənmə növündə ehtiyatsızlıq formasında ifadə oluna bilər.

Cinayətin subyekti xüsusidir: hərbi rəis və ya digər zərbi vəzifəli şəxs ola bilər.

Bu cinayətin tövsifedici halları CM-in 342.2-ci maddəsində göstərilmişdir: qulluğa səhlənkər yanaşmanın ağır nəticələrə səbəb olması, habelə müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsini nəzərdə tutur.

Müharibə aparma vasitələrini düşmən üçün qoyub getmə (CM-in 343-cü maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – hərbi texnikanın və müharibə vasitələrinin döyüş şəraitində idarə edilməsinin müəyyən edilmiş qaydalarıdır.

Cinayətin predmet – döyüş texnikası və müharibə aparmaq üçün başqa vasitələridir.

Döyüş texnikasına hərbi əməliyyatların aparılması üçün lazım olan texniki vasitələr – silahlar, raket qurguları, d.yüş maşınları, hərbi gəmilər və sairə aid edilir.

Cinayət obyektiv cəhətdən – döyüş şəraiti tələb etmədiyi şaldə döyüş texnikasını və müharibə aparmaq üçün başqa vasitələri düşməyə kömək etmək məqsədi olmadan döyüş meydanında qoyub getmədə ifadə olunur.

Bu cinayət döyüş texnikasının və ya müharibə aparmaq üçün başqa vasitələrin döyüş meydanında nəzarətsiz buraxılığı andan başa çatmış hesab olunur.

Cinayət subyektiv cəhətdən təqsirin birbaşa qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Bu cinayətin subyekti – gəminin komandiri və komanda heyətinə daxil olan hərbi qulluqçular ola bilər.

Şərh olunan cinayətin tövsifedici halları CM-in 344.2-ci maddəsində göstərilməmişdir: Müharibə vaxtı və döyüş şəraitində batmaqda olan hərbi gəmini öz xidməti vəzifələrini axıradık yerinə yetirilməyən komandirin, habelə komandirin müvafiq sərəncamı olmadan gəminin komanda heyətinə daxil olan şəxsin tərک etməsi.

Döyüş meydanını öz başına tərk etmə və ya silah işlətməkdən boyun qaçırma (CM-in 345-ci maddəsi) cinayət İnin bilavasitə obyektı – döyüş şəraitində hərbi xidmət keçmə qaydalarıdır.

Cinayətin obyektiv cəhəti – döyüş zamanı döyüş meydanını özbaşına tərk etmədən və ya düşməyə qarşı silah işlətməkdən boyun qasırmadan ibarətdir.

Döyüş meydanını özbaşına tərk etmə hərbi qulluqçunun bölmənin, rotanın şəraitinin tələb etmədiyi hallarda getməsindən ibarətdir.

Cinayət döyüş meydanının özbaşına tərk edildiyi və ya silah işlətməkdən boyun qasırıldığı andan başa çatmış sayılır. Deməli bu cinayət qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkiblidir.

Cinayət subyektiv cəhətdən – təqsirin birbaşa qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Cinayətin subyektiv cəhəti – döyüş əməliyyatları aparın bölmənin şəxsi heyətinə daxil olan istənilən hərbi qulluqçu (qulluq mövqeyindən və hərbi rütbəsindən asılı olmayaraq).

Bu cinayətin tövsifedici əmlaməti aşağıda göstərilən formada ifadə oluna bilər:

döyüş zamanı meydanını özbaşına tərk etmənin və ya düşməyə qarşı tərəfindən törədilməsə və ya ağır nəticələrə səbəb olması.

Əsirlikdə olan hərbi qulluqçunun cinayətkar hərəkətləri (CM-in 346-cı maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – əsirlikdə olan hərbi qulluqçunun başqa bir qulluqçularla rəftar etmə (davranış) qaydalarıdır.

Həmin qaydalar «Hərbi əsirlərdə rəftar etmə haqqında» 1949-cu il Cenevrə Konvensiyasında nəzərdə tutulmuşdur.

Cinayətin obyektiv cəhəti – əsirlikdə olan hərbi qulluqçunun başqa hərbi əsirlərə qarşı zəkarlıq etməsindən və ya onlarla amansızcasına rəftar etməsindən ibarətdir.

Bu cinayət qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkiblidir. Cinayət əsirlikdə olan hərbi qulluqçu barəsində zorakılıq və ya amansızcasına rəftar edildiyi andan başa çatmış sayılır.

Bu cinayət subyektiv cəhətdən təqsirin birbaşa qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti: əsirlik olan hərbi qulluqçu.

Şərh olunan cinayətin tövsifedici əlamətlər: dedikdə, əsirlikdə olan hərbi qulluqçunun başqa hərbi əsirlərə qarşı zorakılıq etməsinin ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər vəgır nəticələrə səbəb olması başa düşülür.

Digər ağır nəticələr dedikdə, zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına zərər vurma, zorakılıq etmənin və ya amansızcasına rəftarın bir neçə şərhli Əsir barəsində törədilməsi və sair nəzərdə tutulur.

Hərbi əmlakı itirmə (CM-in 347-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektiv – hərbi əmlakın müəyyən edilmiş mühafizə qaydasıdır.

Cinayətin predmeti – silahlar, döyüş sursatları, nəqliyyat vasitələri, texniki təchizat əşyaları və sair hərbi əmlakdır.

Cinayət obyektiv cəhətdən hərbi əmlakın saxlanması qaydasının onun itirilməsinə səbəb olan pozulmasında ifadə olunur.

Hərbi əmlakın saxlanması qaydası nizamnamələr, təlimatlar, əmrlər, və digər normativ aktlarla tənzim olunur.

Bu cinayət qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkibliyə: hərbi əmlak itirildiyi anda başa çatmış sayılır.

İtirildikdə dedikdə, xidməti istifadə üçün hərbi qulluqçuya verilmiş əmlakın həmin şəxsin iradəsindən kənar surətdə onun sahibliyindən çıxması başa düşülür. Bu zaman həmin əmlak yaddan çıxsa, məhv edilə bilər.

Cinayətin subyektiv cəhətdən dolayı qəsd növündə təqsirin qəsd forması ilə xarakterizə olunur. Birbaşa qəsd müəyyən edildikdə, hərbi əmlakı qəsdən məhv etməyə və ya digər qəsdən edilən cinayətə görə məsuliyyət yarana bilər.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti: xidməti istifadə üçün hərbi əmlakı varildiyi hərbi qulluqçudur.

Hərbi əmlakı ehtiyatsızlıqdan sədələmə, etmə və ya məhv etmə (CM-in 348-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – hərbi əmlakı müəyyən edilmiş mühafizə qaydasıdır.

Cinayətin predmeti – silah, döyüş sursatı, hərbi texnika və ya sair hərbi əmlakdır. (nəqliyyat vasitələri, avadanlıqlar, onların hissələri və s.)

Cinayət obyektiv cəhətdən – silahı, döyüş sursatını, hərbi texnikanı və ya sair hərbi əmlakı sədələmədə və ya məhv etmədə ifadə olunur.

Cinayətin hərbi əmlakı sədələnməsi və ya məhv edilməsi ilə ağır nəticələrin baş verdiyi andan başa çatmış sayılır. Deməli, bu cinayət qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkiblidir.

Bu cinayətin subyektiv cəhəti təqsirin cinayətkarcasına özünəgüvənmə və ya cinayətkarcasına etinasızlıq növündə ehtiyatsızlıq forması ilə xarakterizə olunur.

Cinayətin subyektı xüsusidir: zər hansı qulluqçu ola bilər.

Bu cinayətin tövsifedici halları dedikdə, silahı, döyüş sursatı, hərbi texnikanı və sair hərbi əmlakı ağır nəticələrə səbəb olmaqla ehtiyatsızlıqdan sədələmə və ya məhv etmənin müharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi başa düşülür.

Hərbi əmlakı qəsdən məhv etmə və ya sədələmə (CM-in 349-cu maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyektı – hərbi əmlakın müəyyən edilmiş mühafizə qaydasıdır.

Cinayətin predmeti – silah, döyüş sursatı, hərbi texnika və ya sair hərbi əmlakıdır (nəqliyyat vasitələri, avadanlıqlar, onların hissələri və s.).

Bu cinayət obyektiv cəhətdən silahı, döyüş sursatını, hərbi texnikanı, və ya sair hərbi əmlakı digər cinayətin əlamətləri olmadan məhv etmədə və ya sədələməyə ifadə olunur.

Şərh olunan cinayət qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkiblidir. Cinayət hərbi əmlakı məhv edildiyi və ya sədələndiyi andan başa çatmış sayılır.

Bu cinayət subyektiv cəhətdən təqsirin həm birbaşa, həm də dolay qəsd formasında ifadə oluna bilər.

Cinayətin subyekti – bütün kateqoriyalardan olan hərbi qulluqçular ola bilər.

Bu cinayətin tövsmfedici əlamətləri dedikdə, silahı, döyüş sursatını, hərbi texnikasını və ya sair hərbi əmlakı digər cinayətin əlamətləri olmadan qəsdən məhv etmənin və ya sədələmənin təkrar törədilməsi (CM-in 349.2.1-ci maddəsi), həmin əməllərin bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi (CM-in 349.2.2-ci maddəsi), bu əməllərin ağır nəticələrə səbəb olmaqla törədilməsi (CM-in 349.2.3-cü maddəsi) həmin əməllərin məharibə vaxtı və ya döyüş şəraitində törədilməsi (CM-in 349.2.4-cü maddəsi).

Silahlı və ya ətrafdakılar üçün yüksək təhlükə törədən əşyalarla davranış qaydalarını pozma (CM-in 350-ci maddəsi) cinayətinin bilavasitə obyekt – silahla və ətrafdakılar üçün yüksək təhlükə törədən digər predmetlərlə davranış qaydasıdır.

Bu cinayətin əlavə obyekt – şəxsiyyətin həyat və sağlamlığıdır.

Cinayət obyektiv cəhətdən – silahı, hərbi sursatla, arioaktiv materialları, partlayıcı maddələrlə, habelə ətrafdakılar üçün yüksək təhlükə törədən maddə və əşyalarla davranış qaydalarının insanın sağlamlığına zərər vurulmasına, hərbi texnikanın məhvə və ya sair ağır nəticələrə səbəb olmaqla pozulmasında ifadə olunur. Bu cinayət subyektiv cəhətdən təqsirin cinayətkarcısına özünəgüvənmə və ya cinayətkarcısına etinasızlıq növündə ehtiyatsızlıq forması ilə xarakterizə olunur. Cinayətin subyekti isə – bütün kateqoriyadan olan hərbi qulluqçular ola bilər.